

VARGA ATTILA – TÓTH-VARGA VIOLETTA – MÓNUS FERENC – ÁGOSTON CSILLA – DÜLL ANDREA

A generációs gondolkodás veszélyei

Válasz Böcskei Balázs – Fekete Mariann – Nagy Ádám – Szabó Andrea
Hoztam is ajándékot, meg nem is – A generációs diskurzus értelme és a COVID-generáció c. vitaindító cikkére

MIÉRT GONDOLKODUNK GENERÁCIÓKBAN?

Írásunk elején szeretnénk leszögezni, hogy alapvetően egyetértünk a szerzőknek a generációs gondolkodást illető kritikai álláspontjával, és osztjuk a Pintér Róbert válasszcikkének címében megfogalmazott gondolatot, miszerint a generációkban való gondolkodás nem tekinthető robusztus tudományos megközelítésnek. Mielőtt azonban rátérnénk e kritikai gondolatokat erősítő álláspontunk bemutatására, fontosnak tartjuk röviden átgondolni, hogy vajon miért vált olyan népszerűvé a generációs értelmezési keret.

A generációk léte alapélménye minden embernek. Mindenki olyan környezetben nő fel, ahol legalább két fizikailag is jól azonosítható, és ennek alapján egymástól elkülöníthető generáció (gyerek és felnőtt) van jelen, sokszor ez a nagyszülők révén kiegészül egy harmadik, általában szintén jól elkülöníthető generáció jelenlétével. A családi narratívákban gyakran említésre kerülnek a felmenők, a még korábbi generációk. Ráadásul ezeknek a generációknak eltérő jogai, kötelezettségei,

feladatai vannak a társadalmi munkamegosztásban. A szociálpszichológiában régen ismert jelenség, hogy a társas világban való eligazodás érdekében csoportokba soroljuk a valamilyen szempont alapján hasonlónak tartott embereket, és az így létrehozott csoportok tagjait viszonylag egyformának tekintjük (Smith és Mackie, 2004). Ennek fényében teljesen érthető, hogy akkor, amikor az emberek különböző társadalmi jelenségek magyarázatát keresik, a gondolkodásuk könnyebben fordul ezek felé a fizikailag is azonosítható, könnyen megragadható csoportosító jellemzők felé, mint hogy más – fizikailag nem, vagy nehezebben érzékelhető – tényezőkben (gazdasági helyzet, politikai vélemény stb.) keressék a társadalmi csoportok közötti különbségek okait, mozgatórugóit.

KÁROS MÍTOSZOK A GENERÁCIÓS DISKURZUS KÖRÜL

A generációs gondolkodásról szóló vitához való hozzájárulásként szeretnénk ráirányítani a figyelmet a Rudolph és munkatársai (2020) által széleskörű irodalmi

áttekintés alapján azonosított mítoszokra, amelyek a generációkkal kapcsolatos gondolkodást belengik. Sőt, ezek a mítoszok egyenesen *éltetik* a leegyszerűsített generációs gondolkodást. Mi pedig az utóbbival történő szembeszállást minden – a társadalmi kérdésekről felelősen gondolkodó – értelmiségi szakember fontos feladatának tekintjük.

Rudolphék az alábbiakban következő tíz mítoszt azonosították a generációs elméletekkel kapcsolatban: A kapcsolódó ellenérveket közvetlenül az egyes mítoszok után foglaltuk össze.

1. mítosz: A generációs „elmélet” tesztelhető elméletként keletkezett.

A generáció mannheimi fogalma (*Mannheim*, 1928) nem azzal a céllal jött létre, hogy vizsgálható jellemzőket társítson egyes általános generációkhoz, hanem azaz, hogy konkrét társadalmi csoportok közötti interakciók funkcionalista szociológiai leírását segítse.

2. mítosz: A generációs magyarázatok nyilvánvalóak.

Ahogy a vitasorozat korábbi cikkei is rámutattak, a társadalmi jelenségekre vonatkozó magyarázatok nagyobb valószínűséggel kapcsolódnak más időalapú variációs forrásokhoz, mint a generációkhoz. Különösen fontosnak tartjuk a társadalmi-gazdasági státusz (socioeconomic status, SES) jelentőségét. Talán nem túlzás kijelenteni, hogy egy mélyszegénységben élő ember életvilága sokkal jobban hasonlít

bármely más életkorú, de hasonlóan mélyszegénységben élő emberéhez, mint akármely felső-középosztálybeli, de vele egy generációba tartozó embertársának életvilágához, és hogy anyagi helyzete erősebben determinálja jövőbeli lehetőségeit, mint generációs hovatartozása. Fontosnak tartjuk megemlíteni a kulturális és földrajzi eltéréseket is, mivel – ahogy Rudolph és munkatársai kitűnő tanulmányukban rámutattak – ezek már magán a generációelméleten belül is látható törésvonalakat okoznak.

Fontosnak tartjuk kiemelni a pszichológiai és biológiai tényezők szerepét is. Azt gondoljuk, hogy olyan alapvető, az életet meghatározó faktorok, mint az egészségügyi állapot (pl. mozgáskorlátozottság, krónikus betegség), a személyiségjegyek vagy a kognitív képességek sokkal jelentősebb befolyást gyakorolnak az egyén fejlődésére és érvényesülési lehetőségeire, mint a születési dátuma.

3. mítosz: A generációs címkek és a kapcsolódó korosztályok egyértelműen azonosíthatók.

A generációelmélettel foglalkozó kutatók között nincs konszenzus még abban sem, kiket is kellene egy generációba sorolni. Különböző besorolások különböző generációkba sorolnak azonos születési dátumú embereket. Nagymértékben következtelen, kultúrafüggő osztályozási és címkézési rendszereket használnak, és akár azonos kultúrán belül sincs egyetértés még azon konkrét, jelentősen befolyásoló eseményeket illetően sem,

a generációelméleten
belül is látható
törésvonalakat okoznak

amelyekről generációképző hatást feltételeznek. Nem is beszélve arról, hogy a különböző kultúrákból érkező kutatók teljesen más generációs címkéket használnak ugyanazon generáció megnevezésére. A generációk nómenklatúráját kiválóan mutatja be Csutorás Gábor írása az Új Pedagógiai Szemle előző számában (Csutorás, 2024).

4. mítosz: *A generációkat könnyű tanulmányozni.*

A generációk életkor és történelmi korszak metszéspontjaként való felfogása lehetetlenné teszi tanulmányozásukat. Nincs olyan kutatási módszer, amely szétválaszthatná az életkor, a kohorszba tartozás és a történelmi korszak okozta hatásokat. A generációk mesterséges csoportosítása nem oldja meg ezt a problémát.

5. mítosz: *A statisztikai modellek segíthetnek a generációs különbségek feltárásában.*

Nem létezik olyan statisztikai modell, amely egyértelműen azonosítani tudná a generációs hatásokat. Mindaddig, amíg az életkor, a történelmi korszak és a kohorszba tartozás is időhöz kapcsolódóan kerül meghatározásra, ezek a jellemzők elválaszthatatlanul összekeverednek egymással.

6. mítosz: *A nemzedékeket különféleképpen kell kezelni a munkahelyeken.*

A fentebb említett mítoszok valóságtartalmának hiányából egyenesen következik,

hogy a generációk a munkahelyi környezetben sem azonosíthatók és tanulmányozhatók. Viszont itt fontos megjegyezni, hogy már Rudolphék is hangsúlyozzák, hogy a munkavállalóknak a nemzedékekről való gondolkodását – tehát nem magukat a generációk közti különbségeket, hanem az ezekről kialakult közgondolkodást – már érdemes figyelembe venni a munkavállalókkal folytatott kommunikáció során. Vagyis nem a generációs különbségek, hanem a generációs különbségek észlelésének vizsgálata kell hogy a kutatások fókuszát képezze.

7. mítosz: *A fiatalabb generációk tagjai felforgatják a munka világát.*

Ezzel a mítosszal kapcsolatban két dologra hívják fel Rudolphék a figyelmet: Egyfelől a fiatalok hibáztatása a munka világának megváltozásáért sztereotip, megbélyegző gondolkodásmód. Másfelől különösen érdekes, hogy ez a hiedelem figyelemre méltó konzisztenciát mutat a

feljegyzett történelemben. Vagyis minden korban előszeretettel okolják a fiatalokat a társadalmi változásokért.

a generációk a munkahelyi környezetben sem azonosíthatók és tanulmányozhatók

8. mítosz: *A nemzedékek magyarázzák a munka (és a társadalom) változó természetét.*

A generációs gondolkodás könnyen értelmezhető keretet ad a társadalmi változások megértésére, de valójában a társadalmi kontextus és a történelmi korszak jellegzetességei határozzák meg ezeket a változásokat.

9. mítosz: *Az életkori változások tanulmányozása az ellenszere a generációk tanulmányozásával kapcsolatos problémáknak.*

Az életkor és az öregedés vizsgálata fontos kutatási feladat, amely szilárd elméleti alapokon nyugszik, és jól használható tudományos módszereket alkalmaz, de nem képes választ adni minden olyan kérdésre, melyre a generációs elméletek megpróbálnak válaszolni. Az életkorral és az öregedéssel kapcsolatos kutatások természetesen leginkább egyéni szintű problémák kezelésére alkalmasak, és kevesebb támpontot nyújtanak a generációelmélet által célzott csoportszintű kérdések megválaszolásához. A generációalapú gondolkodásmódnak mond ellent az a tényező is, hogy az emberek nem statikusak, az idő múlásával attitűdjeik, értékeik, meggyőződéseik, a világról alkotott elképzeléseik gyakran erőteljes módon változnak. Ezért is ajánl *Costanza* és kutatócsoportja (2023) egy alternatívát, mely a generációs modell ellenében egy élethossziglan tartó fejlődési modellt vázol fel. Ez a modell magában rejti az élet bármely időszakában bekövetkező, többirányú változás lehetőségét. A személyi tényezők (egyéni döntések és cselekedetek) mellett mindenkor társadalmi, történeti és kulturális kontextusban szemléli az egyént, s feltételezi, hogy őt élethossziglan normatív és nem normatív hatások érik (és ezáltal változtathatják), mindennek megértéséhez pedig mindenkor multidiszciplináris megközelítést ajánl (*Baltes*, 1987).

a modell magában rejti az élet bármely időszakában bekövetkező, többirányú változás lehetőségét

10. mítosz: *A nemzedékekről szóló diskurzus nagyrészt jóindulatú.*

A legfontosabbnak e mítosz tudatosítását tartjuk. Látni kell, hogy a generációkról szóló diskurzus korántsem jóindulatú: elősegíti a „modern ageizmus”-nak tekinthető, sztereotípiákon alapuló, előítéleteséget generáló gondolkodásmód terjesztését. A generációk általános jellemzése növeli a társadalmilag elfogadható előítéletek mértékét, ezáltal valószínűbbé teszi bizonyos korú emberek diszkriminálását. A generációs logikára épülő gyakorlatok a szervezetekben nagymértékben veszélyeztethetik az életkori és általában a sokféleségi befogadáson alapuló kultúra terjedését.

Amint láthatjuk, a generációk sokkal inkább kívülről meghatározott, szubjektív társadalmi konstruktumok, olyan struktúrák, melyek segítenek értelmet adni az életkorral kapcsolatos különbözőségeknek (*Costanza* és mtsai., 2023). Nem mellékes körülmény, hogy fogyasztási csoportokként is definiálódnak, és ilyenekként a várható tipikus vásárlási magatartás felderítését és megismerését szolgálják. Tágabb értelemben kiemelten fontos lehet, hogy az egyes társadalmi csoportokban azonosíthatók-e valóban megváltozott tanulási, gondolkodási szokások, amelyekhez az oktatásnak, a munka világának és az élet minden szférájának új szocializációs jellegzetességekkel szükséges alkalmazkodni.

A „COVID-GENERÁCIÓRÓL”

Covid-generációról egységesen beszélni azért is tűnik problémásnak, mert a gyerekek, fiatalok nemcsak személyiségük, de életkori különbségük, fejlődéslelektani feladataik és lehetőségeik szerint is más és más helyzetben találták magukat a járvány idejében, s ennek megfelelően más és más nehézségekkel kellett megküzdeniük.

A gyerekkor kezdetétől vizsgálva a Covid-pandémia kontextusát, azt tapasztalhatjuk, hogy a lezárások alatt zajló születek-születések nehezebb helyzetbe hozták az anyákat és a csecsemőjüket, hiszen a kórházakban megszűnt az apás szülés lehetősége, valamint a látogatás tilalma is a társas támasztól való megfosztást jelentette, így az anyáknak jórészt egyedül – párkapcsolati/családi érzelmi támasz nélkül –, medikalizált közegben kellett megbirkózniuk a szülés és a korai gyermekágy nehézségeivel.

Ugyanakkor előnyként élhették meg a lezárásokat azok a kisgyerekes családok, ahol a dolgozó szülő (általában az apa) ennek köszönhetően több időt tudott a családjá körében eltölteni, s nem csak a késő esti órákban volt jelen. Mindazonáltal ez csak azoknál jelenthetett védőfaktor, akik aktuálisan, a bettelheimi értelemben „elég jó” családként (*Bettelheim*, 2000) tudtak funkcionálni, és ott, ahol a pandémia, s annak negatív velejárói, következményei (pl. egészségzorongás, felborult életritmus, anyagi bizonytalanság)

nem dominálták a mindennapokat. Hasonlóképpen, mint ahogy a későbbiekben említésre kerülő tizenéves korosztály esetében, itt is nagy különbségek voltak a tekintetben, hogy milyen intrafamiális, gazdasági, téri stb. viszonyok között éltek a családok.

A járványügyi intézkedések következtében megváltozott a közösségbe szoktatás metódusa is, mely két-három éves korban ismét más típusú kihívások elé állította a kisgyerekeket és gondozóikat. A közösségi léttel való ismerkedés, a szülőltől való el-

szakadás igencsak nehezített pályán mozgott, hiszen a beszoktatás ritmusát nem a gyerek tempója, nem az idegen helyzetben fokozatosan alakuló biztonságérzete alakította, hanem a járványügyi intézkedések diktálták. A gyereket a szülőltől gyakran már az

mindez a nagyóvodás-kisiskolás korosztály számára az otthoni klíma tükrében okozott nehézségeket, vagy jelenthetett akár előnyt is fokozottabb szülői jelenlét következtében

óvoda kapujában egy – olykor akár a gyerekek számára idegen – felnőtt vette át, ő vezette be az épületbe, vetkőztette le, s öltöztette át a benti ruhájába. A fertőzésveszély miatt nem egy helyen a biztonságot és megnyugvást elősegítő „átmeneti tárgyaikat” (alvókájukat) sem vihették be a gyerekek az intézményekbe. Az ebből (is) táplálkozó szeparációs nehézségek sok kisgyereket tereltek (jellemzően hónapokkal vagy egy-két évvel később) a pszichológiai rendelőbe.

A szocializációt is erőteljesen befolyásolta a járvány okozta félelem és a lezárási intézkedésekből következő szeparáció. Mindez alacsonyabb életkorban lassabban alakuló szocializációs készségeket eredményezhetett, a nagyóvodás-kisiskolás

korosztály számára pedig az otthoni klíma tükrében okozott nehézségeket, vagy jelenthetett akár előnyt is fokozottabb szülői jelenlét következtében. Azonban az életévek előrehaladtával, ahogy az életkori feladatok terén is egyre inkább a kortárs közösségbe való beilleszkedés kerül a középpontba, a hiányzó vagy neheztetett működő külső szocializációs terep, a felbomlott struktúra, a korábbi napi rutin hiánya egyre nagyobb nehézségként jelent meg. A kortárs kapcsolatok nélkülözése vagy pusztán online megélése sok szorongást okozott, elsősorban a serdülő korosztály tagjainak. Az alvás-ébrenlét ciklusának megváltozása, a digitális tevékenység szinte kizárólagossá válása, a közösségi médiában sugallt (gyakran teljesíthetetlen) elvárásoknak való megfelelés vagy az ellenük való küzdelem sok energiájukat felemésztette. A korlátozások feloldása sem hozott egyöntetűen örömet, különösen a szocializációs nehézségekkel küzdő, elkerülő viselkedést preferáló fiatalok számára, akiknek a visszailleszkedés óriási stresszt, nehezen vagy akár nem is teljesíthető feladatot jelentett, így ők is tömegével jelentek meg a pszichológiai, pszichiátriai rendelőkben.

Két tekintetben viszont valóban egységes hatást fejtett ki a világjárvány a különböző életkorú gyerekekre és fiatalokra: az egyik a digitalizáció hatványozott előtérbe kerülése, a képernyő előtt töltött idő markáns megemelkedése. A másik ilyen jelenség pedig – mely nem függetleníthető teljesen az elsőtől – hazánkban és világszerte is a pszichés problémák erőteljesen növekvő aránya a gyerekek és

fiatalok körében. Elsősorban az internalizáló tünetek erősödtek fel, így a szorongásos, depressziós esetek száma drasztikusan megugrott, de a kényszeres tünetek, az evészavarral összefüggő problémák, valamint az önsértő fiatalok száma is meredeken emelkedett (ld. pl. *Nearchou és mtsai.*, 2020), és sajnos még 2024-ben sem csökkent a járvány előtti szintre.

Kevesebb vizsgálat foglalkozik a világjárvány esetleges pozitív hatásaival, bár egyes esetekben – főként a mentálisan reziliensebb egyéneknél – rövidtávú pozitív hatásokat is azonosítani tudtak; ilyenek például a közvetlen családtagokkal eltöltött több minőségi idő vagy a járványidőszakban jellemzővé váló,

hazánkban és világszerte is a pszichés problémák erőteljesen növekvő aránya a gyerekek és fiatalok körében

szabadabb egyéni időbeosztásnak köszönhető több és jobb alvásminőség (*Li és mtsai.*, 2022). Szintén a járványidőszak pozitív hatásaként lennének értelmezhetőek az olyan gondolkodásbeli változások, amelyek hosszabb távon hozzájárulhatnak egy élhetőbb vagy fenntarthatóbb társadalmi-gazdasági berendezkedéshez. Egy hazai vizsgálat alapján azonban úgy tűnik, hogy a világjárvány első két hulláma között nem változott jelentősen az egyetemisták véleménye például annak tekintetében, hogy a jövőben megoldandó legfontosabb kihívások közé sorolják-e a klímaváltozással, a környezeti krízissel vagy akár a fertőző betegségek terjedésével kapcsolatos problémákat (*Mónus és mtsai.*, 2022a), és abban is kevesen bíznak, hogy a járványt szembeni védekezés során megtanult, a környezeti válság elleni küzdelemben esetleg hasznosnak bizonyuló viselkedésminták tartósan be fognak épülni az

emberek mindennapjaiba a járványhelyzet mérséklődését követően (Mónus és mtsai., 2022b). Egy másik, szintén hazai kutatás eredményei szerint viszont az emberek egy részénél mégis változást hozhatott a járványhelyzet: azokat, akik a koronavírus-járvány miatt jobban aggódtak, jellemzően az éghajlatváltozás is jobban aggasztotta (Varga és mtsai., 2022).

A fenti, többnyire egységesnek tekinthető hatások azonban a generációs elmélet érvényességét azért sem támasztják alá kellőképpen, mert az elméletet támogatva azt is el kellene fogadnunk, hogy a generáción belüli eltérések kisebbek, mint a generációk közöttiek – ezt azonban az empirikus bizonyítékok nem támasztják alá (ld. Costanza és mtsai., 2021). A felmérések tanúsága szerint ugyanis óriási különbségek voltak tapasztalhatók aszerint, hogy az egyes fiatalok hogyan élték át a járvány lezárásokkal teli időszakát. A pandémia hosszú távú negatív következményei leginkább azokat érintették, akiket kedvezőtlen intrafamiális viszonyok, mostoha otthoni légkör vett körül. Ezen túl az alacsony társadalmi-gazdasági státuszú, anyagi gondokkal és az otthonukban helyszűkével küzdő fiatalokat érintette nagyon érzékenyen a járvány. Sokan közülük negatív oktatási tapasztalatokat szereztek az otthoni online tanulás során, és a körükben gyakrabban jelentek meg patológiás következmények is. Ezenkívül a rossz egészségi állapot, a már meglévő idegrendszeri fejlődési rendellenességek vagy mentális problémák

kulcsfontosságú kockázati tényezőt jelentettek a súlyosabb mentális problémák kialakulása felé.

GENERÁCIÓK ÉS FENNTARTHATÓSÁG

A generációs gondolkodásmód a fenntarthatósággal kapcsolatos diskurzusban a

COVID- járvány témakörén kívül is jelen van. Ráadásul e a kontextusban gyakran a felelősség és felelősségátvitel témakörével kapcsolódik össze, ebben az összefüggésben pedig különösen veszélyes irányokba vezethet a generációk

közti különbségekre való fókuszálás. Szóval a fiatalabb generációk gondolkodásmódjában beálló zöld fordulatban látni a környezetvédelem reményét, vagy éppen a felnőtt generációk környezetpusztító életmódját kárhózzatva lehetetlennek tartani bármiféle kedvező fordulatot bolygónk állapotában. Mindkét leegyszerűsítés, amellyel, hogy félrevezető, könnyen akadály is lehet a konstruktív, a problémák kezelésére fókuszáló párbeszédnek. Ezért egy kutatásunk (Ágoston és mtsai., 2024) keretében megvizsgáltuk, hogy lehetséges-e egyáltalán generációs különbségeket azonosítani a környezettudatos cselekedetek tekintetében. Vizsgálatunk legfontosabb eredménye az, hogy az életkor és a vizsgált környezettudatos cselekedetek összpontszáma közötti általános összefüggés nem kimutatható. Ugyanakkor az egyes környezettudatos viselkedéseket vizsgálva találtunk összefüggéseket az életkorral, ezek azonban többnyire nem voltak

az életkor és a vizsgált
környezettudatos
cselekedetek összpontszáma
közötti általános összefüggés
nem kimutatható

lineárisak, és gyakran különböző irányba mutattak. Tehát nemcsak hogy összességében nem jelenthető ki, hogy a fiatalok környezettudatosabban élnek, mint az idősebbek, hanem még az egyes környezettudatos cselekedetek esetében is ritkán fordul elő, hogy tendenciózusan az életkorral lineárisan együtt változzon a cselekedetek gyakorisága. Mivel kutatásunkban szülők és gyermekek párosait is vizsgáltuk, az eredményeink arra is rámutattak, hogy bizonyos költséges magatartások esetében, amelyek gyakran kapcsolódnak aktivizmushoz (pl. környezetvédelmi szervezetben való tagság, környezetvédelmi tiltakozásban való részvétel és termékek bojkottálása), a családtagok befolyásolhatják egymást – ugyanis ezekben a viselkedésekben nem volt különbség a családon belül a különböző generációk (szülők és gyermekeik) között.

Természetesen mindez nem jelenti azt, hogy ne lennének különbségek a ma élő életkori csoportok között a fenntarthatósággal kapcsolatos gondolkodásukat, érzelmeiket tekintve. Több kutatás is igazolta, hogy például a fiatalok ökoszorongás-szintje általában magasabb az idősebbekénél (lásd pl. *Boluda-Verdu és mtsai.*, 2022). Ugyanakkor, mivel az ökoszorongás jelensége mindössze pár éve jelent meg tömeges méretekben, jelenleg még nem látható, hogy az mennyiben lesz a mostani fiatal generációk jellemzője, vagy mennyire alakul át másfajta érzésekké, viszonyulásokká az életkor

változásával, illetve a környezet állapota, a környezettel kapcsolatos társadalmi cselekvések és egyéb szocializációs hatások változása következtében.

ZÁRSÓ

Összefoglalva: úgy látjuk, hogy a generációs címkék betekintést nyújthatnak olyan közös kulturális és társadalmi tapasztalatok terepeire, mint amilyen például a koronavírus-járvány volt. Egyes esetekben a generációs megközelítés hozzájárulhat fontos jelenségek felismeréséhez – ilyen például a digitális hatások és virtuális tapasztalatok jellemzővé válása a ma felnövő kisgyerekek-

nél az idegrendszer fejlődésében jelentős szerepet játszó korai fejlődési szakaszokban (ld. *Pálinkás-Purgel*, 2019). Ezek túláltalánosító alkalmazása összességében mégis gyakrabban korlátozza, mint segíti az emberi viselkedés összetettségének megértését, és a címkék köré felépülő, a tudományosság perifériáján mozgó világmagyarázatok és diskurzusok veszélyeztethetik a társadalmi problémák valós gyökereinek megismerését. A társadalmi folyamatok árnyalt megismerése rendkívül fontos – ennek hangsúlyozása pedig elengedhetetlen ahhoz, hogy túllépjünk a leegyszerűsített generációs sztereotípiákon, és elősegítsük az emberi sokszínűség és fejlődés átfogóbb megértését.

a címkék köré felépülő, a tudományosság perifériáján mozgó világmagyarázatok és diskurzusok veszélyeztethetik a társadalmi problémák valós gyökereinek megismerését

IRODALOM

- Ágoston, C., Balázs, B., Mónus, F. és Varga, A. (2024): Age differences and profiles in pro-environmental behavior and eco-emotions. *International Journal of Behavioral Development*. **48**. 2. sz. DOI: 10.1177/01650254231222
- Baltes, P. B. (1987): Theoretical propositions of life-span developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*. **23**. 5. sz., 611–626. DOI: 10.1037/0012-1649.23.5.611
- Bettelheim, B. (2000): *Az elég jó szülő*. Cartaphilus, Budapest.
- Boluda-Verdu, I., Senent-Valero, M., Casas-Escolano, M., Matijasevich, A. és Pastor-Valero, M. (2022): Fear for the future: Eco-anxiety and health implications, a systematic review. *Journal of Environmental Psychology*. **84**. (101904). DOI: 10.1016/j.jenvp.2022.101904
- Costanza, D. P., Ravid, D. M. és Slaughter, A. J. (2021): A distributional approach to identifying generational differences: What do you mean they vary? *Journal of Vocational Behavior*. DOI: 10.1016/j.jvb.2021.103585
- Costanza, D.P., Rudolph, C.V. és Zacher, H. (2023) Are generations a useful concept? *Acta Psychologica*. **241**. (104059). DOI: 10.1016/j.actpsy.2023.104059
- Csutorás G. Á. (2024): Nemzedékek némenklatúrája. *Új Pedagógiai Szemle*. **74**. 1–2. sz., 29–53.
- Li, J. B., Dou, K. és Liu, Z. H. (2022): Profiles of positive changes in life outcomes over the COVID-19 pandemic in Chinese adolescents: the role of resilience and mental health consequence. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. **16**. 1. sz., 13. DOI: 10.1186/s13034-022-00451-4
- Mannheim K. (2000 [1928]): „A nemzedékek problémája”. In: Uő: *Tudásszociológiai tanulmányok*. Osiris, Budapest. 201–254.
- Mónus F., Pribéll L. és Sipos F. (2022a): A covid-19 pandémiával kapcsolatos vélemények a környezeti attitűdök és a politikai nézetek tükrében egyetemi hallgatóknál. In: Kattein-Pornói R., Mrázik J., Pogátsnik M. (szerk.): *HERA Évkönyvek IX. Tanuló társadalom – Oktatáskutatás járvány idején*. 565–584.
- Mónus F., Béres T. és Sipos F. (2022b): Egyetemi hallgatók környezettudatossága a materializmus, az étellel való elégedettség, a politikai, illetve a pandémiával kapcsolatos nézeteik függvényében. *METSZETEK – Társadalomtudományi folyóirat*. **11**. 1. sz., 70–97. DOI: 10.18392/metsz/2022/1/5
- Nearchou, F., Flinn, C., Niland, R., Siva Subramaniam, S. és Hennessy, E. (2020): Exploring the Impact of COVID-19 on Mental Health Outcomes in Children and Adolescents: *International Journal of Environmental Research and Public Health*. **17**. 22. sz. (8479). DOI: 10.3390/ijerph17228479
- Orban, E., Yao, Li L., Gilbert, A. Napp, A-K., Kaman, A., Topf, S., Boecker, M., Reif, J-F., Wendel, F., Jung-Sievers, C., Sophie Ernst, S.V., Franze, M., Möhler, E., Breitinger, E., Bender S., Ravens-Sieberer, U. (2023): Mental health and quality of life in children and adolescents during the COVID-19 pandemic: a systematic review of longitudinal studies. *Frontiers Public Health*. **11**. DOI: 10.3389/fpubh.2023.1275917
- Pálkás-Purgel Z. (2019): Alfa generáció – a „digitális békik” kora. *Új Köznevelés*. **75**. 1–2. sz., 14–16.
- Rudolph, C. W., Rauvola, R. S., Costanza, D. P. és Zacher, H. (2021): Generations and generational differences: Debunking myths in organizational science and practice and paving new paths forward. *Journal of Business and Psychology*. **36**. 945–967. DOI: 10.1007/s10869-020-09715-2
- Smith, E. R. és Mackie, D. M. (2004): *Szociálpszichológia*. Osiris, Budapest.
- Varga A., Ágoston C., Berze I. és Dúll A. (2022): „Most még emiatt is izguljak?” A klímaváltozással és koronavírus-járvánnyal kapcsolatos aggodalom összefüggései. In: V. Komlósi A. és Polonyi T. É. (szerk.): *A világvárvány pszichológiája*. Oriold és Társai, Budapest.